

VOORWOORD

Bij de eerste druk

Begin jaren zeventig van de vorige eeuw kreeg Hans Nieuwenhuis (1944-2015), in leven hoogleraar privaatrecht te Leiden, het idee een kernachtig leerboekje te schrijven ter introductie van het vermogensrecht. De Hoofdstukken Vermogensrecht bleken een groot succes, beleefden vorig jaar hun elfde druk en zijn voor velen dé introductie in het privaatrecht (geweest). Het privaatrecht omvat echter meer dan alleen het vermogensrecht, ook het personen-, familie- en erfrecht nemen daarbinnen een belangrijke plaats in. Meer dan veertig jaar na het verschijnen van de eerste Hoofdstukken Vermogensrecht verschijnen nu de Hoofdstukken Personen-, Familie- en Erfrecht, bedoeld als aanvulling op het boek van Nieuwenhuis. Waar nodig zal dan ook naar de Hoofdstukken Vermogensrecht worden verwezen. Doel en opzet zijn eender: in korte teksten wordt informatie verstrekt over de kern van het personen-, familie- en erfrecht. Iedere tekst wordt gevolgd door een of meer casus die deze informatie beogen te concretiseren en die het de lezer mogelijk maken zijn begrip van het gelezene te toetsen. Gevolg van deze opzet is dat bepaalde onderwerpen niet aan de orde komen en dat de onderwerpen die wel worden behandeld, beperkt blijven tot de kern van het geldende recht.

Een uitzondering hierop wordt gemaakt voor het op dit moment in de Eerste Kamer aanhangige wetsvoorstel 33987 dat het huidige systeem van de algehele gemeenschap van goederen drastisch zal veranderen. Waar nodig wordt vooruitgelopen op het (hoogstwaarschijnlijk) nieuwe recht.

Onze dank gaat uit naar Janna Vermolen en Hugo Kolstee voor het samenstellen van het register en andere onmisbare bijstand.

Leiden, augustus 2016

T.J. Mellema

E.J.M. Cornelissen

Bij de tweede druk

In deze tweede druk zijn een aantal actualiseringen doorgevoerd. Met name is meer aandacht besteed aan de per 1 januari 2018 in werking tredende beperkte gemeenschap van goederen, zoals die zal worden opgenomen in Boek 1 BW.

Leiden, augustus 2017

T.J. Mellema

E.J.M. Cornelissen

Voorwoord bij de derde druk

Op 1 januari 2018 nam Nederland afscheid van de algehele wettelijke huwelijksgemeenschap van goederen, een rechtsfiguur die nu alleen nog van rechtswege ontstaat in Suriname en Zuid-Afrika. Wie nu in Nederland in het huwelijk treedt zonder huwelijkse voorwaarden te maken, trouwt in beperkte gemeenschap van goederen. Hoofdstuk 2 (Huwelijksvermogensrecht) is dan ook grondig herzien. De algehele gemeenschap is echter niet geheel uit het boek verdwenen, aangezien we de komende decennia er immers nog veel mee te maken zullen hebben.

In hoofdstuk 1 zijn een paragraaf over omgang en informatie en een paragraaf over de rol van het EVRM binnen het Nederlandse familierecht toegevoegd.

Tot slot bieden wij aan de draagster van de (derde) voornaam *Miracle-of-love*, inmiddels rechtenstudente te Amsterdam, onze excuses aan voor het foutief spellen van haar naam in de voorgaande drukken.

Leiden/Parijs augustus 2018

T.J. Mellema

E.J.M. Cornelissen

HOOFDSTUK 1

Personen- en familierecht

Mr. E.J.M. Cornelissen

1.1 De persoon

“Allen die zich in Nederland bevinden, zijn vrij en bevoegd tot het genot van burgerlijke rechten”, zo luidt het eerste lid van het eerste artikel van ons Burgerlijk Wetboek. Niemand is ‘rechteloos’, in de zin dat hij niet in staat is rechtssubject, drager van rechten en plichten, te zijn. Zonder deze zogeheten ‘algemene rechtsbevoegdheid’ is een vrije samenleving moeilijk voorstelbaar. In het verlengde daarvan worden ook persoonlijke dienstbaarheden, denk aan slavernij, niet geduld (lid 2).

Persoonlijkheid begint bij de geboorte, vanaf dat moment is men een rechtssubject. Art. 1:2 scheidt echter de mogelijkheid dat het ongeboren kind ook al drager van rechten en plichten kan zijn. Het wordt als reeds geboren aangemerkt, indien dit in het belang van het ongeboren kind is en mits het levend ter wereld komt. Deze fictie speelt een belangrijke rol in het erfrecht: de ongeborene kan als erfgenaam optreden. Maar ook kan worden gedacht aan het voor de geboorte treffen van kinderbeschermende maatregelen en het voor de geboorte erkennen van het kind.

Zodra iemand geboren wordt, komt hij in een familierechtelijke betrekking tot andere personen te staan en is er sprake van bloed- en aanverwantschap (art. 1:3), waarop in nummer 1.5.2 zal worden ingegaan.

1.2 Naam en woonplaats

1.2.1 De naam

Een naam geeft een persoon identiteit. We onderscheiden de voornaam en de geslachtsnaam (achternaam). Iemand zijn *voornaam* (of voornamen) is de naam die als zodanig in de geboortakte staat vermeld (art. 1:4 lid 1). In de regel zijn het de ouders die deze hebben bepaald en hebben doen inschrijven. Wil iemand zijn voornaam wijzigen, bijvoorbeeld wegens geslachtsverandering, dan kan hij daartoe een verzoek indienen bij de rechtbank (art. 1:4 lid 4).

De ambtenaar van de burgerlijke stand kan weigeren voornamen op te nemen die ongepast zijn of die overeenstemmen met een bestaande geslachtsnaam, tenzij deze tevens gebruikelijke voornamen zijn (art. 1:4 lid 2).

In gevallen waarin wordt geprocedeerd over een weigering van de ambtenaar, lijkt de rechter een soepele positie in te nemen: hij aanvaardde – weliswaar als derde naam – de naam *Miracle of love*, zij het dat de rechtbank streepjes toevoegde: *Miracle-of-love* (Rechtbank Amsterdam 30 juni 1998, ECLI:NL:RBAMS:1998:AD2911). Ook werd, in hoger beroep, de naam *Jeanne d’Arc* geaccepteerd (Hof Amsterdam 22 april 2010, ECLI:NL:GHAMS:2010:BM7596). Het Hof Leeuwarden-Arnhem heeft echter in hoger beroep het oordeel van de Rechtbank Noord-Nederland dat Dienaar van God mag worden geweigerd, bekrachtigd (Hof Leeuwarden-Arnhem 17 juli 2014, ECLI:NL:GHARL:2014:5755).

Casus 1 De heer en mevrouw Otto besluiten hun pasgeboren zoon Otto te noemen. Zal de ambtenaar van de burgerlijke stand deze voornaam accepteren en opnemen in de geboorteakte?

Tot 1 januari 1998 werd de *geslachtsnaam* van het kind bepaald door de geslachtsnaam van zijn vader, tenzij het kind buiten het huwelijk was geboren en niet door de vader was erkend; in dat geval kreeg het de geslachtsnaam van de moeder. Sindsdien kent de wet echter een systeem dat uitgaat van de keuzevrijheid van de ouders. Art. 1:5 lid 4 bepaalt dat indien een kind door geboorte in familierechtelijke betrekking tot beide ouders komt te staan, de ouders gezamenlijk voor of bij de aangifte van de geboorte verklaren wiens geslachtsnaam het kind zal hebben. De gezamenlijke verklaring kan dus ook al voor de geboorte worden gedaan. Dit is vooral uit praktisch oogpunt wenselijk, aangezien de wet verplicht binnen drie dagen na de bevalling aangifte te doen (art. 1:19e lid 6) en de net bevallen moeder dan vaak nog niet in staat zal zijn in persoon voor de ambtenaar te verschijnen. Wordt er geen gezamenlijke keuze gemaakt, dan prevaleert de naam van de vader c.q. duomoeder (art. 1:5 lid 5 aanhef en sub a).

Komt het kind bij de geboorte enkel in familierechtelijke betrekking tot de moeder te staan, dan krijgt het haar geslachtsnaam (art. 1:5 lid 1). Dit blijft zo, ook in geval van erkenning door de andere ouder (zie nr. 1.5.3.2), tenzij beiden ter gelegenheid van de erkenning gezamenlijk hebben verklaard dat het kind de geslachtsnaam van de ander heeft (lid 2).

Art. 1:5 behandelt nog andere situaties waarin een verklaring met betrekking tot de geslachtsnaam van het kind kan worden gedaan; te noemen vallen onder andere: ongehuwde ouders treden alsnog in het huwelijk (lid 2); gevallen van adoptie door partners (lid 3); het kind wordt geboren binnen een huwelijk waarbij één van de echtgenoten niet een ouder is, maar de echtgenoten wel het gezamenlijk gezag ex art. 1:253sa (zullen) uitoefenen (lid 4 en 5).

De wetgever heeft de eenheid binnen het gezin belangrijk geacht en dus kan de keuze van de geslachtsnaam alleen worden gedaan met betrekking tot het eerste kind van dezelfde ouders. Zijn of haar broers en zusters zullen dezelfde

achternaam hebben (art. 1:5 lid 8). Dit geldt ook wanneer er geen keuze is gedaan en de naam is bepaald door de wet.

Het veranderen van geslachtsnaam is minder eenvoudig dan een wijziging van voornamen. Hiertoe zal de betreffende persoon, of zijn wettelijke vertegenwoordiger, een verzoek bij de Koning moeten indienen (art. 1:7 lid 1). Er volgt een procedure, die bij algemene maatregel van bestuur is vastgesteld in het Besluit Geslachtsnaamwijziging. Bij Koninklijk Besluit wordt uiteindelijk de wijziging van de geslachtsnaam vastgesteld. Vaak gaat het om gevallen van bespottelijkheid of onwelvoeglijkheid, bijvoorbeeld in het kader van iemands beroep.

De heer Koetsheid, een in zijn tijd (eerste helft vorige eeuw) bekende naam binnen de Nederlandse schaakwereld, bleek later eigenlijk Kutscheid te heten. Hij had een valse naam opgegeven; officieel heeft hij zijn naam nooit laten veranderen.

Architect Rothuizen, orthopeed Beenhakker, chirurg Oei en luchtvaartdeskundige Benno Baksteen, zouden allen reden kunnen hebben hun geslachtsnaam te willen wijzigen, omdat deze hen in de uitoefening van hun beroep mogelijk belemmert. Dat dit echter geenszins het geval hoeft te zijn, bewijst de laatstgenoemde publiekelijk.

Tot slot een opmerking over de geslachtsnaam binnen het huwelijk en het geregistreerd partnerschap. Art. 1:9 geeft aan echtgenoten/geregistreerd partners het recht de naam van de ander te voeren ofwel in plaats van de eigen geslachtsnaam, ofwel voorafgaand aan de eigen geslachtsnaam, ofwel volgend op de eigen geslachtsnaam. Geen onderscheid wordt (meer) gemaakt tussen mannen en vrouwen (art. 1:9 lid 1 en 3). In beginsel blijft dit recht bestaan ook na de ontbinding van het huwelijk/beëindiging van het geregistreerd partnerschap. Het recht vervalt wanneer de ex-echtgenoot/partner weer een (nieuw) huwelijk of geregistreerd partnerschap aangaat.

Casus 2 Mevrouw Steenpuist wenst haar naam te veranderen wegens problemen met het vinden van een partner, die zij zelf wijt aan haar achternaam. Wie zal haar verzoek toe- of afwijzen?

1.2.2 Woonplaats

A, woonachtig te Amsterdam, wil zijn schuldenaar B, woonachtig te Stadskanaal (Gr.), voor de rechter slepen.

Amateur kippenhouder K verbindt zich jegens L, die negen km verderop woont, tot levering van vijf kippen.

Voor de vraag tot welke rechtbank A zich moet wenden (zie voor het antwoord art. 99 lid 1 Rv), alsmede voor de vraag waar de levering van de kippen door K aan L dient plaats te vinden (zie voor het antwoord art. 6:41 sub b), is de woonplaats van (een der) partijen van belang. De vraag waar iemand zijn

woonplaats heeft speelt op veel terreinen van het privaatrecht, maar ook binnen het publiekrecht, een rol.

De woonplaats van een natuurlijk persoon bevindt zich te zijner woonstede, en bij gebreke aan woonstede ter plaatse van zijn werkelijk verblijf, aldus art. 1:10. Met woonstede wordt bedoeld de woning waar iemand bestendig verblijft; het verblijf moet dus een duurzaam karakter hebben. Daarbij speelt een rol of iemand daar ook staat ingeschreven in de gemeentelijke basisadministratie en of hij er regelmatig 's nachts slaapt. Heeft iemand geen (duidelijke) woonstede, dan geldt als woonplaats de plaats van zijn werkelijk verblijf.

Handelingsonbekwamen hebben een zogeheten 'afgeleide woonplaats'. Als woonplaats van de minderjarige en van de onder curatele gestelde geldt de woonplaats van degene die het gezag over hem uitoefent, respectievelijk van zijn curator (art. 1:12 lid 1).

Vooral in het kader van het erfrecht valt de enigszins macaber klinkende term 'sterfhuis' (vgl. art. 4:191). Daarmee wordt bedoeld de plaats waar iemand zijn laatste woonplaats heeft gehad, zo volgt uit art. 1:13.

1.3 Het huwelijk en het geregistreerd partnerschap

1.3.1 *Het huwelijk*

“Daarom zal een mens zijn vader en zijn moeder verlaten en zich hechten aan zijn vrouw, en die twee zullen één zijn. Ze waren beiden naakt, de mens en zijn vrouw, maar ze voelden geen schaamte voor elkaar” (Oude Testament, Genesis 24-25, Willibrordvertaling).

Zoals in de Inleiding al werd opgemerkt, wordt de kern van het familierecht gevormd door het huwelijk, van oudsher en onder invloed van het christendom de monogame samenlevingsvorm tussen man en vrouw. Het monogame karakter blijft vooralsnog behouden (art. 1:33 en 1:42), maar met het laatste kenmerk is in 2001 gebroken; art. 1:30 lid 1 laat er geen misverstand over bestaan:

“Een huwelijk kan worden aangegaan door twee personen van verschillend of van gelijk geslacht.”

Het tweede lid van art. 1:30 is cryptischer:

“De wet beschouwt het huwelijk alleen in zijn burgerlijke betrekkingen.”

Hiermee wordt benadrukt dat het huwelijk voor de wet geen religieuze aangelegenheid is. Een kerkelijk huwelijk is geen rechtsgeldig huwelijk. Teneinde ook niet die indruk te wekken, mogen godsdienstige plechtigheden pas plaatshebben, nadat het burgerlijk huwelijk is voltrokken en de bedienaar van de desbetreffende religieuze eredienst daarvan kennis heeft genomen

(art. 1:68). De voorganger die desalniettemin een religieuze huwelijksplechtigheid verricht, riskeert een geldboete en zelfs hechtenis (art. 449 Sr).

1.3.1.1 *Materiële vereisten*

W(v) (16) en haar vriendje T(m) (18) zijn al vier jaar samen. W blijkt zwanger te zijn en beiden achten de tijd dan ook rijp om in het huwelijksbootje te stappen.

Om een huwelijk te mogen aangaan moeten een man en een vrouw de leeftijd van achttien jaar hebben bereikt, zo stelt art. 1:31 lid 1. Tot 5 december 2015 konden minderjarigen van zestien of ouder in geval van zwangerschap, mits aan een aantal voorwaarden was voldaan, toch huwen. De Wet tegengaan huwelijksdwang, die op voormelde datum in werking trad, heeft deze mogelijkheid uit het wetboek geschrapt. Onder het huidige recht moet men dus altijd meerderjarig zijn.

Minimumleeftijd is een voorbeeld van een materieel of inwendig vereiste om een huwelijk te mogen aangaan. Dit zijn vereisten die betrekking hebben op de persoon van degenen die een huwelijk wil aangaan. Wordt niet aan die vereisten voldaan dan is sprake van een huwelijksbeletsel. Andere huwelijksbeletselen zijn gestoorde geestvermogens (art. 1:32), polygamie (art. 1:33 en 1:42), curatele zonder toestemming van de curator/kantonrechter (art. 1:37 en 1:38) en te nauwe verwantschap (art. 1:41).

Is de ambtenaar van de burgerlijke stand op de hoogte van een huwelijksbeletsel, dan mag hij niet meewerken aan de voltrekking van het huwelijk of daaraan voorafgaande formaliteiten (art. 1:57). Aangezien van de ambtenaar niet kan worden verwacht dat hij de gehele achtergrond van de (potentieel) aanstaande echtelieden kent, biedt de wet aan bepaalde personen de mogelijkheid het huwelijk te stuiten op grond van het feit dat er een huwelijksbeletsel is. Stuiting (Boek 1, titel 5 afdeling 3) is het zich rechtsgeldig verzetten tegen een aanstaand huwelijk en dient te worden onderscheiden van het nietig verklaren van een huwelijk. Dit laatste houdt in dat een reeds voltrokken huwelijk met terugwerkende kracht wordt geacht nooit te hebben bestaan (Boek 1, titel 5 afdeling 5). Personen die bevoegd zijn tot stuiting zijn de nauw betrokkenen: bloedverwanten in rechte lijn, broers, zusters, voogden en curatoren van één der aanstaande echtgenoten (art. 1:51 lid 1), alsook – ter voorkoming van polygamie – de reeds bestaande echtgenoot/geregistreerd partner van een der partijen (art. 1:52). Daarnaast is het Openbaar Ministerie verplicht tot stuiting van een huwelijk, indien het op de hoogte is van bepaalde huwelijksbeletselen (art. 1:53 lid 1).

Art. 1:50 kent nog een aparte grond voor stuiting: wanneer het oogmerk van (een der) aanstaande echtgenoten louter is gericht op het verkrijgen van toelating tot Nederland, kan een huwelijk ook worden gestuit. Er is dan sprake van een zogeheten schijnhuwelijk.

1.3.1.2 Formele vereisten

Na de film *What happens in Vegas* te hebben gezien, besluiten P(m) en F(v) zo snel mogelijk te trouwen. De volgende ochtend melden ze zich op het gemeentehuis met de mededeling dat ze die dag nog in het huwelijk willen treden.

Naast materiële vereisten zijn er ook formele, procedurele, vereisten waaraan moet zijn voldaan, wil een huwelijk tot stand kunnen komen. Het 'McDrive-model' uit Las Vegas kent Nederland niet.

Om te beginnen dient aan de ambtenaar van de burgerlijke stand het voornemen om te gaan huwen kenbaar te worden gemaakt door het verstrekken van de gegevens opgesomd in art. 1:44. Deze bekendmaking heeft mede tot doel derden van het voorgenomen huwelijk kennis te laten nemen, wat onder andere van belang kan zijn in verband met de mogelijkheid tot stuiting van het huwelijk. Om die reden is er dan ook een wachttijd: het huwelijk mag pas vanaf de veertiende dag na de bekendmaking aan de ambtenaar worden voltrokken (art. 1:62). Dit geeft de ambtenaar ook de tijd om te onderzoeken of er beletselen zijn. Anderzijds is te lang wachten ook fataal: binnen een jaar na het kenbaar maken, moet men ook daadwerkelijk zijn getrouwd (art. 1:46).

De huwelijksvoltrekking geschiedt ten overstaan van de ambtenaar van de burgerlijke stand en in tegenwoordigheid van ten minste twee en ten hoogste vier getuigen op het gemeentehuis van de door de aanstaande echtgenoten aangewezen gemeente (art. 1:63).

Dit kan ook zijn 'een huis van de gemeente', dat wil zeggen een locatie die – vaak op aanvraag – door de gemeente als zodanig is goedgekeurd. Kortom, het romantische en – belangrijker – fotogenieke kasteeltje.

De huwelijksvoltrekking zelf bestaat eruit dat ten overstaan van de ambtenaar en in aanwezigheid van de getuigen de aanstaande echtgenoten verklaren dat zij elkaar aannemen tot echtgenoten en dat zij getrouw alle plichten zullen vervullen, die door de wet aan de huwelijkse staat worden verbonden, beter bekend als het 'ja-woord' (art. 1:67 lid 1). Vervolgens verklaart de ambtenaar dat partijen door de echt aan elkaar zijn verbonden en maakt hij daarvan in het daartoe bestemde register een akte op (art. 1:67 lid 2). Het is echter het ja-woord dat het huwelijk tot stand doet komen, niet de akte.

Is aan de formele vereisten voldaan, dan is het huwelijk tot stand gekomen, ook al waren er huwelijksbeletselen aanwezig. In dat laatste geval kan het huwelijk wel op verzoek van de nauw betrokkenen en het Openbaar Ministerie door de rechter nietig worden verklaard (art. 1:69; art. 1:76). Deze vernietiging heeft terugwerkende kracht (art. 1:77 lid 1), behalve ten aanzien van bepaalde groepen personen – zoals bijvoorbeeld de kinderen – voor wie het gevolg van de nietigverklaring wordt gelijkgesteld met het gevolg van een echtscheiding (art. 1:77 lid 2).

Casus 3 A(m) en B(v) trouwen eerst voor de kerk, geheel conform de formaliteiten. Twee weken later sluiten zij het burgerlijk huwelijk. Wat is het gevolg van deze gang van zaken?

- A. Er is geen rechtsgeldig burgerlijk huwelijk tot stand gekomen.
- B. Er is geen rechtsgeldig kerkelijk huwelijk tot stand gekomen.
- C. Er is een rechtsgeldig burgerlijk en geldig kerkelijk huwelijk tot stand gekomen.

Casus 4 A(v) heeft een dochter B(v). De nieuwe vriend van A, genaamd C(m), erkent B als zijn dochter; C wordt hierdoor de vader van B. C had al een zoon D(m) uit een eerdere relatie. Eenmaal meerderjarig vallen B en D voor elkaar en willen trouwen. Is dit mogelijk?

Casus 5 A(m) en B(m) staan voor de ambtenaar en hebben elkaar net het ja-woord gegeven in aanwezigheid van hun getuigen. Precies nadat A en B elkaar het ja-woord hebben gegeven, voordat de ambtenaar iets heeft kunnen doen, stort het dak van de trouwlocatie in. B komt om het leven. Zijn A en B getrouwd?

1.3.2 Het geregistreerd partnerschap

M(v) en H(v) besluiten voor altijd met elkaar verder te willen. Ze zouden graag willen trouwen. M(v) staat echter op het punt in het kader van haar werk voor langere tijd uitgezonden te worden naar Hongarije, alwaar een huwelijk tussen personen van het gelijke geslacht niet wordt erkend, maar andere samenlevingsvormen wel.

Het geregistreerd partnerschap werd in Nederland ingevoerd in een periode (1998) waarin de tijd nog net niet rijp was voor het 'homohuwelijk', maar men wel een juridisch gelijkwaardige, samenlevingsvorm wilde mogelijk maken voor personen van gelijk geslacht. Nu het huwelijk inmiddels openstaat voor alle geardheden, rijst de vraag of er nog wel behoefte is aan het geregistreerd partnerschap. Bovenstaande casus illustreert dat dit het geval is: een geregistreerd partnerschap tussen partners van gelijk geslacht heeft het praktische voordeel dat het in sommige landen makkelijker wordt erkend dan een huwelijk. Bovendien kiezen veel stellen, homo en hetero, voor een geregistreerd partnerschap, omdat ze het huwelijk als instituut, om wat voor een reden dan ook, niet zien zitten.

Het geregistreerd partnerschap kan op vrijwel alle punten worden gelijkgesteld met het huwelijk. Dus zowel met betrekking tot de vereisten voor totstandkoming (art. 1:80a), als de regels betreffende het 'huwelijks'vermogensrecht (art. 1:80b), alsook de regels der echtscheiding (art. 1:80d; art. 1:80e). Er is slechts een klein aantal verschillen, waarvan de belangrijkste zijn:

- Het geregistreerd partnerschap komt tot stand zonder de formele verklaring uit art. 1:67. Het is dus het door de ambtenaar opmaken van de akte van

registratie, met daarop de handtekeningen van beide partners, dat het geregistreerd partnerschap doet ontstaan. Art. 1:63 is overigens wel van overeenkomstige toepassing (art. 1:80a lid 6).

- Art. 1:68 ziet niet op een geregistreerd partnerschap.
- Het geregistreerd partnerschap kent een vorm van beëindiging zonder tussenkomst van de rechter. Dit is mogelijk indien het geschiedt met – bij een advocaat of notaris schriftelijk vastgelegd – wederzijds goedvinden van beide partners, én er geen kinderen in het spel zijn over wie de partners al dan niet gezamenlijk het gezag uitoefenen (art. 1:80c lid 1 sub c en lid 3). In dat laatste geval dient het geregistreerd partnerschap te worden beëindigd door middel van ontbinding op verzoek van beide partners of één van hen (art. 1:80c lid 1 sub d), waarop de regels van echtscheiding bij het huwelijk vrijwel onverkort van toepassing zijn verklaard (art. 1:80e).
- Scheiding van tafel en bed is niet mogelijk bij het geregistreerd partnerschap.

1.4 Ontbinding van het huwelijk en scheiding van tafel en bed

1.4.1 Inleiding

Art. 1:149 onderscheidt vier wijzen van beëindiging van het huwelijk: door de dood (sub a); door een nieuw huwelijk of geregistreerd partnerschap in geval van vermissing van een echtgenoot (sub b); door echtscheiding (sub c); en door ontbinding van het huwelijk na scheiding van tafel en bed (sub d).

De eerste en nog steeds meest voorkomende wijze – door de dood – is evident en is in het kader van het huwelijksvermogensrecht van groot belang (vgl. art. 1:99 lid 1 sub a). De gevallen onder b en d zijn weinig voorkomend – zie over scheiding van tafel en bed kort aan het einde van dit hoofdstuk. Echtscheiding is daarentegen weer van groter belang. In 2016 lag het echtscheidingspercentage rond de 39%; in 1980 was dat nog 24% (bron: website CBS).

1.4.2 Echtscheiding

Scheiden kan alleen door uitspraak van de rechter op verzoek van de echtgenoten gezamenlijk of van een van hen (art. 1:150). Is er sprake van een gezamenlijk verzoek van de echtgenoten, dan heeft de rechter enkel vast te stellen dat dit verzoek is gegrond op hun beider oordeel dat het huwelijk duurzaam is ontwricht (art. 1:154). De rechter zal zich moeten conformeren aan dit oordeel van partijen en, nadat is voldaan aan enkele formaliteiten, de echtscheiding uitspreken.

Een iets actievere rol heeft de rechter wanneer sprake is van een eenzijdig verzoek.

B(m) en T(v) zijn al vijftig jaar getrouwd. Op zijn tachtigste verjaardag besluit B(m) dat hij het gezeur van T(v) over zijn voorliefde voor miniatuurtreintjes zat is en vraagt een echtscheiding aan.

Bij een eenzijdig verzoek zal de rechter moeten vaststellen dat het huwelijk duurzaam is ontwrict (art. 1:151). In de praktijk komt het weinig voor dat er tussen partijen verschil van inzicht bestaat over de vraag of het huwelijk duurzaam is ontwrict. Is dat verschil van inzicht er wel, dan is alleen al het feit dat een der partijen voor de rechter (in appel) volhardt in haar standpunt dat er sprake is van duurzame ontwricting, een zeer ernstige aanwijzing dat dit inderdaad het geval is (HR 6 december 1996, ECLI:NL:HR:1996:ZC2222). Het verweer dat er geen sprake is van duurzame ontwricting zal meestal stranden. Toch is er wel degelijk een rol weggelegd voor de rechter, voornamelijk als bemiddelaar. In de hierboven geschetste casus van B en T is er hoogstwaarschijnlijk ruimte om hen beiden als echtbaar, ook voor de jaren die nog volgen, de rechtbank te laten verlaten.

Het daadwerkelijke moment van echtscheiding is het moment van inschrijving van de rechterlijke beschikking in de registers van de burgerlijke stand (art. 1:163 lid 1). Het verzoek tot inschrijving dient te zijn gedaan binnen zes maanden na de dag waarop de echtscheidingsbeschikking in kracht van gewijsde is gegaan (art. 1:163 lid 3).

Het Wetboek van Rechtsvordering kent een aparte afdeling (3.6.2) die is gewijd aan de rechtspleging in echtscheidingszaken. Wanneer er minderjarige kinderen zijn binnen het huwelijk, eist art. 815 Rv dat het verzoekschrift tot echtscheiding een zogeheten 'ouderschapsplan' bevat. Daarin dienen volgens het derde lid van dit artikel in ieder geval afspraken te zijn opgenomen over: de wijze waarop de echtgenoten de zorg- en opvoedingstaken, bedoeld in art. 1:247, verdelen of het recht en de verplichting tot omgang, bedoeld in art. 1:377a, vormgeven (sub a); de wijze waarop echtgenoten elkaar informatie verschaffen en raadplegen omtrent gewichtige aangelegenheden met betrekking tot de persoon en het vermogen van de minderjarige kinderen (sub b); de kosten van de verzorging en opvoeding van de minderjarige kinderen (sub c).

Casus 6 A(v) en G(m) zijn al zes jaar gelukkig – kinderloos – getrouwd, maar merken beiden dat ze toe zijn aan iets nieuws. Ze besluiten dat het beter is de huwelijksband te doorbreken, in ieder geval voor een paar jaar. De rechter die over dit verzoek heeft te oordelen, is van mening dat hij de echtscheiding niet kan uitspreken, omdat overduidelijk geen sprake is van een ontwrict huwelijk. Heeft de rechter gelijk?

1.4.3 Partneralimentatie

C(v), woonachtig 'driehoog-achter' in de Baarsjes te Amsterdam, is bezig met het afronden van haar opleiding tot 'cultureel designer', wanneer ze de charmante miljonair

H(m) uit Bussum ontmoet. Beiden worden verliefd en trouwen buiten gemeenschap van goederen. C laat haar opleiding voor wat het is en raakt snel gewend aan het leven in 't Gooi. Na tien jaar strandt het huwelijk. H stelt dat C haar oude leventje maar moet oppakken en haar eigen boontjes moet gaan doppen. C wil haar Gooise leventje niet kwijt.

Een belangrijke discretionaire bevoegdheid die de rechter heeft, is het vaststellen van partneralimentatie op grond van art. 1:157. De voorwaarde hiervoor is dat de alimentatiegerechtigde echtgenoot niet voldoende inkomsten tot zijn levensonderhoud heeft en deze zich ook niet in redelijkheid kan verwerven (lid 1). Het gaat hier om een redelijke afweging door de rechter, waarbij behoefte/behoefte en draagkracht van respectievelijk de alimentatiegerechtigde en de alimentatieplichtige een rol spelen. Iemands *behoefte* is mede beïnvloed door de welstand waaraan iemand tijdens het huwelijk gewend is geraakt. Dit wil echter niet zeggen dat de alimentatiegerechtigde mag verwachten op precies dezelfde voet door te kunnen leven. De rechter zal voor wat betreft de hoogte van de uitkering ook laten meespelen in hoeverre de alimentatiegerechtigde in staat is zelf in zijn behoefte te voorzien, bijvoorbeeld door (weer) aan het werk te gaan. We spreken in dit kader van de *behoefte* van de alimentatiegerechtigde. De *draagkracht* van de alimentatieplichtige wordt bepaald door de financiële middelen waarover laatstgenoemde beschikt of kan beschikken, minus de lasten die hij of zij daarvan moet betalen. Naast deze financiële factoren kan de rechter bij de vaststelling van de hoogte van de alimentatie ook rekening houden met niet-financiële factoren, zoals de duur van het huwelijk en het gedrag van partijen. Partijen kunnen overigens in aanloop naar en na de echtscheiding de tussen hun geldende alimentatieverplichtingen zelf regelen (art. 1:158).

De alimentatieplicht eindigt, tenzij de rechter een kortere termijn heeft vastgesteld, twaalf jaren na inschrijving van de echtscheidingsbeschikking (art. 1:157 lid 4 jo. lid 3). Indien echter de duur van het huwelijk niet meer bedraagt dan vijf jaren en uit dit huwelijk geen kinderen zijn geboren, eindigt de verplichting van rechtswege na het verstrijken van een termijn die gelijk is aan de duur van het huwelijk (lid 6).

Casus 7 J(v) is vier jaar werkzaam als advocaat, wanneer zij valt voor de charmes van tandarts P(m). J en P besluiten een geregistreerd partnerschap aan te gaan. Ze besluiten dat P de enige kostwinner wordt. Na tien jaar in grote luxe te hebben geleefd (en niets te hebben gespaard), komt er een einde aan hun relatie; het partnerschap wordt ontbonden. P besluit direct daarop zijn leven om te gooien en schrijver te worden, levend van een uitkering. J stelt zich op het standpunt dat P haar volledig in staat moet stellen haar prettige levensstijl te continueren. P stelt dat hij helemaal niets hoeft te betalen, nu hij van een uitkering leeft. Wie heeft gelijk?